

Ο ΗΡΟΔΟΤΟΣ ΩΣ ΓΛΩΣΣΟΛΟΓΟΣ

Ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ἀναλαμβάνει νὰ ἐξιστορήσῃ τὸ μέγα δράμα τῶν μηδικῶν πολέμων, ἀλλ' ἐν τῇ ῥύμῃ τοῦ λόγου παρασύρει τὸν ἀναγνώστην εἰς παρεκβάσεις τερπνάς καὶ περιέργους, ὁδηγεῖ αὐτὸν εἰς χώρας μεμακρυσμένας καὶ ἀγνώστους, διδάσκει αὐτὸν περὶ τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων διαφόρων ἐθνῶν καὶ ἐπιδεικνύει αὐτῷ πράγματα ποικίλα καὶ θαυμάσια, ὅμοιος πρὸς ποταμὸν ἤρεμον καὶ μεγαλοπρεπῆ, ὅστις ἠδέως βαυκαλίζει τὸν κατὰ τὸν ῥοῦν αὐτοῦ κατερχόμενον καὶ παρουσιάζει εἰς αὐτὸν καθ' ἐκάστην στιγμὴν νέα, θαυμάσια καὶ γοητευτικὰ παρὰ τὰς ὄχθας αὐτοῦ κείμενα τοπεῖα.

Ἐνεκα τῶν ἀρετῶν τούτων τὸ ἔργον τοῦ Ἡροδότου ἀπέβη ἀνάγνωσμα προσφιλές καὶ διδακτικόν, πολλὰς δὲ γενεὰς μερόπων ἀνθρώπων ἐπαιδαγώγησε καὶ παιδαγωγεῖ. Ἀλλὰ καὶ ὁ συγγραφεὺς αὐτοῦ, ὁ πολύπειρος Ἀλικαρνασεύς, πολλοῦ λόγου ἐγένετο ἀφορμὴ καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις. Τινὲς ἐζήτησαν τὸν Ἡρόδοτον ὡς ἱστορικόν, καὶ δὴ πατέρα τῆς ἱστορίας, ἄλλοι ὡς θεολόγον, ἀναζητοῦντες τὰς ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ διεσπαρμένας θρησκευτικὰς ἀρχάς· ἄλλοι πάλιν ἐζήτησαν νὰ ὑποστηρίξωσι τὴν ἀκρίβειαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ ἱστορουμένων, περὶ ἧς ἠγέρθη ἐν αὐτῇ τῇ ἀρχαιότητι ἀμφιβολία, ἄλλοι ἠθέλησαν νὰ ὑπερασπίσωσι τὸ ἀμερόληπτον αὐτοῦ, ὅπερ ἐπίσης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἀμφισβητεῖται, καὶ ἄλλοι τέλος ἐζήτησαν τὰς περιηγήσεις αὐτοῦ ἀνὰ τὰς τρεῖς ἡπείρους. Τῆς ἡμετέρας πραγματείας σκοπὸς εἶναι νὰ ἐξετάσωμεν διὰ βραχέων τὸν Ἡρόδοτον ὡς γλωσσολόγον.

Ὁ συγγραφεὺς πανταχοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ παρενεῖρει τῷ ὄντι γλωσσικὰς καὶ γραμματικὰς ἐνίοτε παρατηρήσεις· ζητεῖ πολλάκις νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν παραγωγὴν τοῦ ὀνόματος χωρῶν, ἀτόμων ἢ ἐθνῶν· μεταφράζει ξένας ἐπιγραφὰς καὶ ξένα ὀνόματα· πρὸς τούτοις καίπερ ὢν Δωριεὺς ἔγραψεν ἐν διαλέκτῳ ἰωνικῇ καὶ παρέλαβεν ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ πληθὺν λέξεων ἐντελῶς ξένων. Ἐνεκα πάντων τούτων ἐνόμισα οὐχὶ ἀνάξιον

τοῦ κόπου νὰ ἐξετάσω ὑπὸ τὴν εἰρημένην ιδιότητα τὸν πατέρα τῆς ἱστορίας, τοσοῦτω μᾶλλον, ὅσῳ περὶ τῆς ιδιότητος αὐτοῦ ταύτης, καθ' ὅσον τοῦλάχιστον γνωρίζω, δὲν γίνεται λόγος. Ὁ Stein ἐν τῇ ἐκδόσει αὐτοῦ ποιεῖται μνεῖαν γλωσσικῶν τινῶν χωρίων τοῦ Ἡροδότου, παρέργως ὁμῶς καὶ ἐλλιπῶς.

Καὶ πρῶτον ἄς ἀρχίσωμεν ἀπὸ τῶν θεῶν. Ὁ Ἡρόδοτος ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ ἀναφέρει ὅτι ἡ Ἀφροδίτη ἐκαλεῖτο παρὰ τοῖς Ἀσσυρίοις Μύλιττα (1,131,191), παρὰ τοῖς Ἀραψι Ἀλιλάτ (3,9), παρὰ τοῖς Πέρσαις Μίτρα (6,98) καὶ παρὰ τοῖς Σκύθαις Ἀργίμπασα (4,59). Ὁ Διόνυσος παρὰ μὲν τοῖς Ἀραψιν Ὀροτάλτ, παρὰ δὲ τοῖς Αἰγυπτίοις Ὀσιρις (2,154). Ὁ Ζεὺς παρὰ τοῖς Σκύθαις μὲν Παπαῖος (4,59), παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις δὲ Ἀμοῦν. Ὁ Ἀπόλλων παρὰ τοῖς Σκύθαις Οἰτόσυρος (4,59), παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις δὲ Ὄρος (2,156). Ἐπίσης παρὰ τοῖς Σκύθαις ἡ μὲν Ἰῆ ἐκαλεῖτο Ἀπί, ἡ Ἑστία Ταβιτί καὶ ὁ Ποσειδῶν Θαγιμασάδας (4,59), ἐνῶ παρὰ τοῖς Αἰγυπτίοις ἡ Δημήτηρ ἐκαλεῖτο Ἴσις, ἡ Ἀρτεμις Βούβαστις, ὁ Ἐπαφος Ἀπις καὶ ὁ Λίνος Μανερῶς (2,79,154,156—3,28).

Ἀλλαχοῦ τοῦ ἔργου αὐτοῦ ὁ ἱστορικὸς ἐφιστᾷ τὴν προσοχὴν του εἰς τὸ ὄνομα διαφόρων ἐθνῶν. Οὕτω λοιπὸν διδάσκει ἡμᾶς ὅτι οἱ Πέρσαι «ὑπὸ μὲν Ἑλλήνων ἐκαλοῦντο *Κηφῆνες*¹ ὑπὸ μέντοι σφέων αὐτῶν Ἀρταῖοι», ἐκλήθησαν δὲ οὕτω ἀπὸ τοῦ Πέρσου υἱοῦ τοῦ Περσεύς (7,61)· οἱ δὲ Μῆδοι ὑπὸ πάντων μὲν τὸ πάλαι ἐκαλοῦντο Ἀριοι, ἀφικομένης δὲ Μηδείας τῆς Κολχίδος ἐξ Ἀθηνῶν εἰς τοὺς Ἀρίους τούτους μετέβαλον καὶ οὗτοι τὸ ὄνομα (7,62)· ἐπίσης ὅτι οἱ Πέρσαι ἐκάλουν πάντας τοὺς Σκύθας Σάκας (7,64), ὅτι οἱ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων καλού-

¹ Ἡ ἐπωνυμία Κηφῆνες ἀποδεικνύει ὅτι οἱ ἀρχαῖοι πολλάκις ἔνεκα τῶν παραδόσεων καὶ τῶν μύθων ὑπέπιπτον εἰς ἱστορικὰς πλάνας. Κηφῆνες ἦσαν κυρίως οἱ Ἀσσύριοι συγγενεῖς τῶν Αἰθιοπῶν ἀπὸ τοῦ Κηφέως υἱοῦ τοῦ Βήλου, οἵτινες ἐκυρίευσαν τὴν Ἀσίαν μέχρι τῆς Μεσογ. θαλάσσης· ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἕλληνες οὐ μόνον τῆς κυρίως Ἑλλάδος ἀλλὰ καὶ τῆς Μ. Ἀσίας δὲν εἶχον σαφῆ γνῶσιν τῶν διαφόρων τῆς Ἀσίας κατακτητῶν, ἀπεδόθη ὑπ' αὐτῶν τὸ ὄνομα εἰς τοὺς Πέρσας, καθ' ὅσον μάλιστα ὁ Περσεύς ὁ ἔγγονος τοῦ Κηφέως ἔνεκα τῆς συνωνυμίας ἐθεωρεῖτο καὶ ὑπ' αὐτῶν τῶν Περσῶν ὡς γενάρχης αὐτῶν (πρβλ. 7,150). Τὸ δὲ ὄνομα Ἀρταῖοι παράγεται ἐκ τοῦ ἐπιθ. *arta*, ὅπερ ὑπάρχει εἰς πολλὰ κύρια ὀνόματα (Ἀρτάβανος, Ἀρταφέρνης, Ἀρταξέρξης κ.λ.) καὶ σημαίνει ὑψηλός, ἰσχυρός, εὐγενής.

μενοι Σύριοι ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκλήθησαν Ἀσσύριοι (7,63), ὅτι οἱ Φρύγες, ὡς οἱ Μακεδόνες λέγουσι, ἐκαλοῦντο Βρύγες¹ ἐφ' ὅσον χρόνον Εὐρωπαῖοι ὄντες σύνοικοι ἦσαν τῶν Μακεδόνων, μεταβάντες δὲ εἰς τὴν Ἀσίαν μετὰ τῆς χώρας μετέβαλον καὶ τὸ ὄνομα (7,73), ὅτι τοὺς Σκύθας οἱ Ἕλληνες ὠνόμασαν οὕτω καλουμένους πρότερον Σκολόπους «τοῦ βασιλέως ἐπωνυμίην» (4,6), ὅτι οἱ Βιθυνοὶ πρότερον ἐκαλοῦντο Στρυμόνιοι «οἰκέοντες ἐπὶ Στρυμόνι» (7,75), ὅτι οἱ Καπαδόκαι ὑπὸ Ἑλλήνων Σύριοι ὀνομάζονται (1,72) καὶ ὅτι οἱ Λύκιοι ἐκλήθησαν οὕτως ἀπὸ τοῦ Λύκου (1,173).

Ἄλλοτε ἀποφαίνεται γνώμην περὶ τῆς γλώσσης διαφόρων ἐθνῶν, προσπαθῶν μάλιστα νὰ ἀνεύρη δι' αὐτῆς καὶ συγγένειαν μεταξὺ αὐτῶν οὕτω π. χ. προκειμένου περὶ Πελασγῶν λέγει ὅτι δὲν δύναται μὲν ἀκριβῶς νὰ εἴπῃ περὶ τῆς γλώσσης των, ἐὰν ὁμως ἐπιτρέπηται νὰ συμπεράνη, λέγει ὅτι «οἱ Πελασγοὶ ἦσαν βάρβαρον γλώσσαν ἰέντες» (1,57) ἐπίσης δὲν δύναται, λέγει, ἀκριβῶς νὰ διακρίνη ἂν «οἱ Καύνιοι κατὰ τὴν γλώσσαν προσκεχωρήκασιν πρὸς τὸ Καρικὸν γένος ἢ οἱ Κᾶρες πρὸς τὸ Καυνικὸν» (1,172), ἀλλαχοῦ δὲ λέγει ὅτι οἱ Κόλχοι εἶναι συγγενεῖς τῶν Αἰγυπτίων, διότι ὁ βίος καὶ ἡ γλώσσα «ἐμφορῆς ἐστὶ ἀλλήλοισι» (2,105), ὅτι οἱ Σαυρομάται μεταχειρίζονται μὲν γλώσσαν Σκυθικὴν, σολοικίζουσιν ὁμως, ἐπειδὴ αἱ Ἀμαζόνες δὲν ἐξέμαθον αὐτὴν καλῶς (4,117), ὅτι παρὰ τοῖς Ἴωσι τῆς Μ. Ἀσίας διεκρίνοντο τέσσαρα ἰδιώματα γλώσσης (1,142) καὶ ὅτι πρὸς οὐδεμίαν ἄλλην εἶναι παρεμφορῆς ἡ γλώσσα τῶν τρωγλοδυτῶν Αἰθιοπῶν, οἵτινες «τετρίγασιν κατὰ περ αἱ νυκτερίδες» (4,183).

Ἄλλὰ καὶ περὶ τῆς προφορᾶς καὶ παραγωγῆς διαφόρων κυρίων ὀνομάτων ἀτόμων τε καὶ ἐθνῶν συχνὰ ποιεῖται λόγον ὁ Ἡρόδοτος· οὕτω περὶ τοῦ ὀνόματος Ἀρχανδρος ἀποφαίνεται ὅτι δὲν εἶναι Αἰγυπτιακόν (2,98), ὅτι τὸ Περσικόν ὄνομα Μασίστιος κατὰ τὴν ἑλληνικὴν προφορὰν ἦτο Μακίστιος (9,20), ὅτι τὸ ὄνομα Λιβύη προῆλθεν ἐκ τοῦ ὀνόματος αὐτόχθονος γυναικός, τὸ τῆς Ἀσίας ἐκ τῆς συζύγου τοῦ Προμηθέως (4,45), ὅτι τὸν Φερῶν, βασιλέα τῶν Αἰγυπτίων, διεδέξατο Μεμφίτης ἀνὴρ, τοῦ ὀποίου τὸ ὄνομα κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων φωνὴν ἦτο Πρωπιεύς (2,112), ὅτι ὁ τύραννος τῶν Σάρδεων Κανδαύλης καλεῖται

¹ Τὸ ὄνομα Βρίγες ἢ καὶ Βρύγες εἶναι κατὰ τὴν Μακεδ. προφορὰν ὡς καὶ Βίλιππος, Βερενίκη κ.τ.τ.

ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων *Μυρσίλος* (1,7) καὶ ὅτι ἡ Μαιονία ἐκλήθη *Λυδία* ἀπὸ τοῦ Λυδοῦ, υἱοῦ τοῦ Ἄτυος (1,7).

Πολλαχοῦ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Ἡρόδοτος μεταφέρει εἰς τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ ξένας ἐπιγραφὰς ἢ κύρια ὀνόματα· οὕτω π. χ. ἐν 1,187 ἀναφέρει ἐπιγραφὴν τινὰ τῆς Σεμιράμιδος, ἐν 2,106 ἑτέραν ἀναφερομένην εἰς τὸν Σέσωστριν, ἐν 2,125 ἐπιγραφὴν, ἧς τὸ περιεχόμενον ἐγένετο αὐτῷ, ὡς λέγει, γνωστὸν δι' ἐρμηνέως, ἐν 2,136 ἄλλην ἐπιγραφὴν πυραμίδος ἐκ πλίνθων, ἐν 2,141 ἐπιγραφὴν τοῦ ἀγάλματος τοῦ βασιλέως τῶν Σκυθῶν, ἐν 3,88 ἐπιγραφὴν ἀναγλύφου τοῦ Δαρείου τοῦ Ἰστάσπου. Ἐν δὲ 6,98 μεταφέρει εἰς τὴν ἑλληνικὴν φωνὴν τὰ ὀνόματα τῶν Περσῶν Δαρείος, Ξέρξης, Ἀρταξέρξης = Ἐρξίης, Ἀρήιος, Μέγας Ἀρήιος.

Ἄλλὰ καὶ εἰς καθαρῶς γραμματικὰς παρατηρήσεις κατέρχεται ἐνίοτε ὁ ἡμέτερος ἱστορικός. Οὕτως ἐπὶ παραδείγματι ἐν τῷ Α' βιβλ. (148) διδάσκει ἡμᾶς ὅτι τὰ ὀνόματα τῶν ἑορτῶν τῶν Ἰώνων ὡς καὶ πάντων τῶν Ἑλλήνων κατέληγον εἰς α, ἐν δὲ τῷ αὐτῷ βιβλίῳ (139) διίσχυρίζεται ὅτι ἀνεκάλυψε τι, ὅπερ ἐλάνθανε τοὺς Πέρσας, ὅτι δηλ. τὰ ὀνόματα αὐτῶν ὁμοία τοῖς σώμασι καὶ τῇ μεγαλοπρεπεῖα τελευτῶσι πάντα εἰς τὸ αὐτὸ γράμμα, ἦται ς.

Πρὸς τούτοις ὁ Ἡρόδοτος, ὡς εἶπον ἤδη ἀνωτέρω μεταχειρίζεται πολλὰς ξενικὰς λέξεις ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ, τὰς ὁποίας καὶ παραθέτω κατωτέρω μετὰ τινῶν συντόμων διασαφήσεων εἰλημμένων τὸ πλεῖστον ἐκ τῆς ἐκδόσεως τοῦ Stein.

Ἐνάρξεις (1,105)· οὕτω κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐκαλοῦντο ὑπὸ τῶν Σκυθῶν οἱ πάσχοντες θήλειάν τινὰ νόσον, τῆς ὁποίας καὶ τὴν ἀφορμὴν ἀναφέρει. Περὶ τῆς θηλείας ταύτης νόσου ποιεῖται λόγον καὶ ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τοῖς Ἠθικοῖς Νικομ. (VII 8) καὶ ὁ Ἰπποκράτης ἐν τῷ περὶ Ἀέρων (22), ὅστις τοὺς πάσχοντας ἐκ τῆς νόσου ταύτης εὐγενεῖς Σκύθας καλεῖ *ἀνανδριέας*· ὁ δὲ Ἡρόδοτος ἐν βιβλ. 4 (67) καλεῖ αὐτοὺς καὶ *ἀνδρογύνους*.

Ἀριμασπούς (4,27)· περὶ τῆς λέξεως ταύτης ὁ Ἡρόδοτος λέγει τὰ ἐξῆς· ἀπαρὰ δὲ τούτων (δηλ. τῶν Ἰσσηδόνων) Σκύθαι παραλαβόντες λέγουσι, παρὰ δὲ Σκυθῶν ἡμεῖς οἱ ἄλλοι νενομίκαμεν καὶ ὀνομάζομεν αὐτοὺς (δηλ. τοὺς μονοφθάλμους) Ἀριμασπούς· ἄριμα γὰρ ἐν καλέουσι Σκύθαι, σποῦ δὲ ὀφθαλμόν». Ὁ Εὐστάθιος ὁμοίως (παρὰ Διον. τῷ Περιηγ. 31) λέγει· ἄρι μὲν τὸ ἐν Σκυθιστί, μασπὸς δὲ ὁ ὀφθαλμός·

ἐπίσης καὶ ὁ Σχολιαστ. τοῦ Αἰσχύλου (Προμηθ. 804). Ἡ ἐτυμολογία τῆς λέξεως, περὶ τῆς Σκυθικῆς προελεύσεως τῆς ὁποίας οἱ νεώτεροι ἀμφιβάλλουσιν, ἐγένετο πιθανῶς ὑπὸ τοῦ Προκονησαίου Ἀριστέα, ὅστις ἐποίησε τὰ Ἀριμάσπεια ἔπη, ἀφοῦ καὶ εἰς αὐτὸν τὸν Αἰσχύλον ἦτο γνωστή.

Ἄσχυ (4,23)· λέξις σκυθικὴ σημαίνουσα κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ὑγρὸν τι παχὺ καὶ μέλαν, ὅπερ κατεσκευάζον ἐκ τοῦ καρποῦ δένδρου μεγέθους συκῆς καὶ καλουμένου ποντικοῦ. Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι καὶ σήμερον ἔτι ἐν Ῥωσσίᾳ μεταχειρίζονται παρόμοιόν τι ὑγρὸν, οἱ δὲ Τάταροι ἐν Καζάν ἔχουσι καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν *ἄσχυ* = *atschi*, δι' ἧς δηλοῦσι τὸ ὄξύ (Erman's Archiv für wissensch. Kunde Russl. I 427).

Πόρατα (4,48)· σκυθικὸν ὄνομα ποταμοῦ, ὅστις κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἐκαλεῖτο ἑλληνιστὶ *Πυρετιὸς* καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἶναι ὁ νῦν καλούμενος Προῦθος.

Ἐξαμπαῖος (4,52)· ὄνομα κρήνης ἐν τῇ Σκυθίᾳ καὶ τόπου ὅθεν αὕτη ἔρρεε· κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων ὁμῶς φωνήν, λέγει ὁ Ἡρόδοτος, ἐκαλεῖτο ὁ τόπος *Ἰραι ὁδοί*.

Οἰόρπαια (4,110)· αἰτῶν δὲ Ἀμαζόνας καλέουσι σκυθιστὶ *οἰόρπαια*· δύναται δὲ τὸ ὄνομα τοῦτο κατὰ Ἑλλάδα γλῶσσαν ἀνδροκίονοι· οἶδρ γὰρ καλέουσι ἄνδρα, τὸ δὲ πατὰ κτείνειν».

Σπακῶ (1,110)· αἰὲν ὄνομα δὲ τῇ γυναικί· ἦν ἡ συνοίκεε *Κυνῶ* κατὰ τὴν τῶν Ἑλλήνων γλῶσσαν, κατὰ δὲ τὴν Μηδικὴν *Σπακῶ*· τὴν γὰρ κύνα καλέουσι *σπάκα* Μῆδοι· ἡ μηδικὴ λέξις εἶναι *spā* (Sanskrit. *śpa* = κύων), τὸ δὲ *κω* εἶναι κατάληξις.

Σαιτραπητῆ (1,192)· ἀκαὶ ἡ ἀρχὴ τῆς χώρας ταύτης (δηλ. τῆς Ἀσσυρίας), τὴν οἱ Πέρσαι *σαιτραπητῆν* καλέουσι, ἐστὶ ἀπασέων τῶν ἀρχέων πολλῶν τι κρατίστη». Ἐν 3,82 λέγεται ὅτι ὁ Δαρεῖος διήρρεσε τὸ περσικὸν κράτος εἰς 20 *σαιτραπείας*. Ἡ λέξις *σαιράπης* σημαίνει περσιστὶ τὸν κηδεμόνα τοῦ βασιλέως· ὑπάρχει καὶ *ἐξαιράπης* (παρὰ Φωτ. βιβλ. p. 120 α 24) καὶ ῥῆμα *ἐξσαιτραπεύω* ἐν ἐπιγραφαῖς. Παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις Ἑλλησιν ἡ λέξις κατέστη κοινὴ δηλοῦσα τὸν ἀλαζόνα καὶ μαλθακὸν ἄρχοντα.

ἀτάρβη (1,192)· λέξις περσικὴ δηλοῦσα μέτρον, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἀχωρεῖ μεδίμνου Ἀττικοῦ πλέον χοίνιξι τρισὶ Ἀττικῆσι».

θαδινάκης (6,119)· ἐπίσης περσικὴ λέξις σημαίνουσα εἶδος τι πετρελαίου, τὸ ὁποῖον κατὰ τὸν Ἡρόδοτον ἦτο μέλαν καὶ παρῆγεν ὀσμὴν βαρεῖαν.

δροσάγγης (8,85): αοί δὲ εὐεργέται βασιλέως δροσάγγαι καλέονται περσιτί». ἡ λέξις εὐεργέτης παρὰ ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεις ἦτο τίτλος τιμητικὸς ἀποδιδόμενος εἰς ξένους, ὡς δηλοῦται ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ὅμως μονάρχαις εἶχε διάφορον σημασίαν. Ὁ Φώτιος καὶ ὁ Ἡσύχιος ἐρμηνεύουσι τὴν λέξιν δροσάγγαι = σωματοφύλακες βασιλέως· ἐν τῇ σημασίᾳ ταύτῃ μεταχειρίζεται τὴν λέξιν καὶ ὁ Σοφοκλῆς (Ἀποσπ. 185). Πιθανῶς παράγεται ἡ λέξις ἐκ τοῦ *δρο* (ἀρχ. περσ. *var* = φυλάττειν) καὶ *σάγγης* = βασιλεύς.

ἄγγαρήιον (8,98): περὶ τῶν ταχυδρόμων τῶν Περσῶν τὸν λόγον ποιούμενος ὁ Ἡρόδοτος λέγει: «τοῦτο τὸ δράμημα τῶν ἵππων καλέουσι Πέρσαι ἄγγαρήιον». Ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ *ἄγγαρον*, ὅπερ σημαίνει σταθμός· *ἄγγαρος* δὲ ἦ καὶ ἀστάνδης ἦτο ὁ ἵππευς ὁ ἀπὸ σταθμοῦ εἰς σταθμὸν κομίζων τὰς ἐπιστολάς. Κατὰ τὸν Σουίδα *ἄγγαρος* = ὁ ἐκ διαδοχῆς γραμματοφόρος. Ἡ λέξις ἀπὸ τῶν μηδικῶν πολέμων καὶ ἐφεξῆς ἦτο, ὡς φαίνεται, γνωστὴ, ὅθεν ὁ Αἰσχύλος ἐν Ἀγαμέμν. 282 ἠδύνατο νὰ εἴπῃ «φρυκτὸς δὲ φρυκτὸν δεῦρ' ἀπ' ἄγγάρου πυρὸς ἔπεμπε». Κοινοτέρα κατέστη ἡ λέξις παρὰ τοῖς μεταγενεστέροις, ἐξ ἧς καὶ τὰ παρ' ἡμῖν σήμερον *ἄγγαρεύω* καὶ *ἄγγαρεία*.

τυκιά (9,110): λέξις ἐπίσης περσικὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἡρόδοτος μεταφράζει εἰς *δεῖπνον βασιλήιον τέλειον*.

χάμραι (2,69): λέξις αἰγυπτιακὴ δηλοῦσα τοὺς κροκοδείλους, ἧτις διεσώθη μέχρι σήμερον παρὰ τοῖς Κόπταις.

Μένδης (2,46): αἰγυπτιακὴ λέξις δηλοῦσα τὸν τράγον καὶ τὸν Πᾶνα.

καλάσιρις (2,81): λέξις αἰγυπτ. = χιτῶν λινούς καθήκων μέχρι τῶν σκελῶν καὶ θυσανωτός, ἐξ οὗ καὶ τὸ μάχιμον γένος τῶν Καλασιρίων (πρβ. 2,164).

κύλλησις (2,77) καὶ *κύλλασις*: λέξις αἰγυπτ. σημαίνουσα ἄρτον ἐξ ὄλυρων.

λωτόν (2,92): αὐφύεται ἐν τοῖς ὕδασι κρίνεα πολλά, τὰ Αἰγύπτιοι καλέουσι *λωτόν*. Ἡ λέξις λοιπὸν αἰγυπτιακὴ, ὡς φαίνεται, οὐσα εἰσήχθη ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἡδὴ χρόνων παρὰ τοῖς Ἑλλησι καὶ ἀπεδόθη ὑπ' αὐτῶν εἰς διάφορα φυτά.

βᾶρις (2,96): ἐπίσης αἰγυπτ. λέξις δηλοῦσα μικρὸν πλοιάριον.

κῆκι (2,94): αἰγυπτ. λέξις σημαίνουσα ἔλαιον ὅπερ ἐξήγετο ἐκ τοῦ καρποῦ τῶν σιλλικυπρίων.

πίρωμις (2,143): ἡ αἰγυπτιακὴ λέξις *pi-romis* = ἀνήρ· κατὰ τὸν

Ἡρόδοτον «πίρωμις δέ ἐστι κατὰ Ἑλλάδα γλῶσσαν καλὸς κἀγαθός». *ἄσμάχ* (2,30)· οὕτως ἐκαλοῦντο παρὰ τοῖς Αἰθίοψι κατὰ τὸν Ἡρόδοτον οἱ ἐξ ἀριστερᾶς χειρὸς παριστάμενοι τῷ βασιλεῖ.

Βάπιος (4,155)· ὁ Ἡρόδοτος τὴν λέξιν ταύτην θεωρεῖ λιβυκὴν σημαίνουσαν βασιλέα· πιθανῶς εἶναι λέξις πεποιημένη, σχέσιν ἔχουσα πρὸς τὸ βατταρίζω κ.τ.τ.

ζεγέριες (4,192)· λέξις λιβυκὴ, τὴν ὁποίαν ὁ Ἡρόδοτος μεταφέρει εἰς τὴν ἐλληνικὴν διὰ τῆς λέξεως βουνοί (πρβλ. 199). Παρὰ τῷ Ἡσυχίῳ ἡ λέξις ἀπαντᾷ ζεγέριαι, δηλοῖ δὲ εἶδος μυῶν ἐν Λιβυκῇ.

Σίγυνναι (5,9). Κατὰ τὸν Ἡρόδοτον πέραν τοῦ Ἰστροῦ κατῴκουν μόνον οἱ καλούμενοι Σίγυνναι. Περὶ τούτων οὐδεὶς ἕτερος ἀναφέρει ἐκτὸς τοῦ Ἀπολ. Ῥοδ. (4,320), ὅστις λέγει ὅτι οἱ Σίγυννοι κατῴκουν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰστροῦ. Παραδόξως πῶς ὅμως ὁ Στράβων (11,11,8) ἀναφέρει φυλὴν τινα Σιγύννους παρὰ τὸν Καύκασον ὁμοίους πρὸς τοὺς Σιγύννας τοῦ Ἡροδότου. Περὶ τῆς φυλῆς ταύτης ὁ Ἡρόδοτος λέγει μὲν ὅτι ἦσαν ἀποικοὶ τῶν Μήδων, δὲν δύναται ὅμως νὰ ἀποδείξῃ πῶς ἐγένοντο. Ἀκριβολογῶν δὲ περὶ τῆς λέξεως ὁ ἱστορικός λέγει ὅτι Σιγύννας ἐκάλουν οἱ Λίγυες, οἱ πρὸς βορρᾶν τῆς Μασσαλίας οἰκοῦντες, τοὺς καπήλους, οἱ δὲ Κύπριοι τὰ δόρατα· κατὰ τὸν Σουίδα οὕτως ἐκάλουν τὰ δόρατα καὶ οἱ Μακεδόνες. Ἡ λέξις ἐπὶ τῆς σημασίας ταύτης περιῆλθεν εἰς κοινὴν χρῆσιν, ὡς φαίνεται, ἀλλὰ κατὰ διάφορον μορφήν καὶ γραφὴν (δηλ. σιγύννης, σιγύννη, σίγυννα, σίγυννος, σίγυμνον, σιβύννη, ζιβύννη καὶ ἄλλως).

βεκός (2,2)· λέξις φρυγικὴ σημαίνουσα ἄρτον· παρὰ Στράβωνι (8,3) τονίζεται βέκος, ἐπίσης καὶ παρὰ τῷ Σχολιαστ. τοῦ Ἀπολ. Ῥοδ. (4,262)· ὁ δὲ Σχολ. τοῦ Ἀριστοφ. ἔχει καὶ τύπον γεν. βέκους.

λάδανον (3,112)· λέξις ἀραβικὴ (ἑλλην. = λήδανον), δηλοῦσα τὸ μῦρον ὅπερ συνηθροῖζετο εἰς τοὺς πώγωνας τῶν αἰγῶν ἐκ τινος φυτοῦ, ὅπερ ἐκαλεῖτο λῆδος ἢ λῆδον.

σάγαρις (7,64)· λέξις ξένη, ἴσως σκυθικὴ, σημαίνουσα ὄπλον ὅμοιον ἀξίνῃ.

κινάμωμον (3,111)· φοινικικὴ λέξις, τὴν ὁποίαν ὁ Ἡρόδοτος μεταφράζει διὰ τοῦ κάρφη.

λήϊτον (7,197)· ἀλήϊτον δὲ καλέουσι τὸ πρυτανήϊον οἱ Ἀχαιοί· ἡ λέξις παράγεται ἐκ τοῦ λεώς, ἐξ οὗ καὶ λητουργία· λήϊτον λοιπὸν = δημόσιον.

Ἐκ τῶν προσκεθέντων καταφαίνεται ὅτι ὁ Ἡρόδοτος οὐ μόνον συμβάντα ἱστορικὰ καὶ μύθους ἐγνώριζε νὰ ἀφηγητῆται μετὰ τῆς ἰδιαζούσης αὐτῷ χάριτος, ἀλλὰ καὶ εἰς ζητήματα γλωσσικὰ ἔστρεφε συχνότατα τὴν προσοχὴν αὐτοῦ· ἐντεῦθεν αἱ πλείστα παρατηρήσεις αὐτοῦ περὶ συγγενείας γλωσσῶν, παραγωγῆς ὀνομάτων ἀτόμων καὶ ἔθνῶν καὶ ἡ συγνή χρῆσις ξένων λέξεων ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ. Αἱ λέξεις αὗται (ἄσσυριακαί, ἀραβικαί, λιθουκαί, φοινικικαί, περσικαί, σκυθικαί, αἰγυπτιακαί) εἶναι βεβαίως καρπὸς τῶν περιηγήσεων τοῦ ἱστορικοῦ· ἀλλ' ἄρα γε ἦτο κάτοχος ξένης τινὸς γλώσσης;

Εἰς τὴν ἐρώτησιν ταύτης εἶναι δύσκολον νὰ ἀπαντήσῃ τις, ὡς εἶναι δύσκολος ἡ ἀπάντησις καὶ εἰς τὴν ἐρώτησιν, διὰ ποίαν αἰτίαν ἐπεχείρησεν ὁ Ἡρόδοτος τὰς περιηγήσεις του. Ἐν τῷ ἔργῳ αὐτοῦ δὲν γίνεται μνεῖα οὔτε περὶ τοῦ ἐνὸς οὔτε περὶ τοῦ ἐτέρου ζητήματος, ἢ μᾶλλον περὶ τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσης ῥητῶς ἐνίοτε ἀναφέρει ὅτι μετεχειρίζετο διερμηνεῖα (πρβλ. 2, 125)· οὐχ ἦττον τολμᾷ νὰ ὑποθέσω ὅτι ἀνὴρ οἷος ὁ Ἡρόδοτος, τοσοῦτον λεπτολογῶν περὶ γλωσσικῶν ζητημάτων, ἂν δὲν ὠμίλει, τοῦλάχιστον θὰ ἐνόει καὶ ἄλλην τινὰ ἐκτὸς τῆς ἐλληνικῆς γλώσσαν.

Ἐν Θεσσαλονίκῃ.

EMMAN. ΔΑΥΙΔ

